

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa. Przekraczamy granice

V srpnu každá květina volá - vezmi mě do kostela!

Po měsíci lípy přichází srpen. Název tohoto měsíce souvisí se sklizní a se srpem, dříve nezbytným nástrojem na sečení obilí. Jen málokdo ví, že naši předkové nazývali osmý měsíc kalendářního roku „*stojaczka*“, protože tehdy v přírodě pozorovali stagnaci. Až později se u nás a některých dalších Slovanů ujal název odkazující na srp. Obecně panuje názor, že „bylinková sklizeň“ končí na svátek Nanebevzetí Panny Marie, což není pravda. Samotné nanebevzetí souvisí s dogmatem přijatým v 7. století, podle něhož Marii s tělem i duší do nebe odvedli andělé. V katolické církvi se tento svátek slaví 15. srpna, zatímco pravoslavní ho slaví 28. srpna a věří, že pro ni přišel samotný Ježíš. Stejně jako v katolické církvi, i pravoslavní a uniaté v těchto dnech nosí do svatostánků nádherné barevné kytice, které se liší složením v závislosti na regionu. Kompozice kytic bývaly velmi různorodé a vyplývaly jak z bohatství rostlinného světa, tak z tradic a bylinkářských poznatků zděděných po předcích.

Každoročně pozoruju přinášené kytice, i když bohužel ty hezké nemají moc společného s tradicí. Věřící zcela opustili symboliku bylinkových věnců, v nichž byly použity nejen bylinky z polí a zahrad (máta, svízel, vratič, ruta, divizna, dobromysl, řebříček, rozmarýn), obilné klasy, makovice, ovoce napíchnuté na klacíky, zahradní květiny (jiřinky, mečíky, topolovky, slunečnice), ale také větvičky jeřábu a lísky a výhonky břečťanu popínavého. Takové kytice byly tedy kombinací bylinek, ozdobných květin a zemědělských plodů. Zajímavé je, že i když svátek Nanebevzetí Panny Marie slaví různé národy, v Polsku se nazývá svátkem Panny Marie bylinné, v Česku svátkem Panny Marie kořenné a v Německu svátkem Panny Marie květinové. Odkud se vzal v církvi takový zvyk? Podle jedné verze křesťanských legend se apoštolové shromáždili v den smrti Nejsvětější Panny Marie, aby se s ní rozloučili a pohřbili ji v jeskyni na úpatí Olivové hory. Z apoštolů se opozdil Tomáš a když dorazil, požádal, aby mu znovu odsunuli balvan, protože ještě naposledy chtěl uvidět Matku Ježíšovu. Když jeskyni otevřeli, zjistili, že hrobka je prázdná a v ní leží vonné bylinky a krásné květiny. Ukazuje se však, že svěcení bylinek není pouze vírou v legendu. Konkrétně dogma o Nanebevzetí Nejsvětější Panny Marie překrylo jiné předkřesťanské pověry. V polovině srpna se v antickém Řecku slavil svátek Diany, bohyně úrody. Slované zase měli Chlebový spas. Během tohoto svátku Slované vysvětili chléb z nového obilí a projevovali bohům vděčnost za úrodu. Ale vraťme se do dob ne tak dávných, i když se zvyky méně dodržovanými, zvláště v městech. Kytice, které ženy přinášely, měly úžasné regionální názvy: většinou bylinky, ale také shrabky, kupky nebo důtky. V kyticích se používalo hodně květin, z nichž některé byly tak či onak spojovány s Pannou Marií. Například vrbovka úzkolistá se nazývala bylinkou Panny Marie, travina třeslice prostřední představuje srdíčka Panny Marie, divizna málokvětá symbolizuje zlaté vlasy Panny Marie, zatímco její slzy představuje hrachor vonný.

Ještě v 19. století směly bylinky sbírat pouze starší ženy nebo méně často mladá děvčata. Lidé věřili, že bylinky, které nasbíraly ženy v době těhotenství, šestinedělí a menstruace, nemají léčivý účinek a mohou jen škodit. Velká pozornost byla věnována také místu sběru rostlin. Dodržovalo se pravidlo, že se sbírá na vlastním území kvůli hrozbě přivolání zlých sil, ale zároveň lidé věřili, že nejúčinnější budou bylinky, které rostly v blízkosti míst patřících do posvátného prostoru, jako jsou kříže, kapličky a sošky svatých u silnic. Obecně se dodržoval zákaz sběru bylinek z prostoru hřbitovů nebo cest vedoucích k nim, ale také z míst, do nichž uhodil blesk, a z okolí stromů, na nichž někdo spáchal sebevraždu.

V Horním Slezsku se vysvěcovaly bylinky jak pro lidi, tak pro zvířata. Mezi nejčastější druhy při svěcení patřily: **pelyněk**, **divizna**, **řebříček obecný**, **vratič obecný**, **třezalka tečkovaná**, **starček**, **heřmánek pravý**, **máta peprná** a **mateřídouška vejčitá**. Na východě předválečného Polska nesměly v bylinkových kompozicích chybět plody **kaliny obecné** a **nať routy**. Oba tyto druhy představovaly nejdůležitější obřadní rostliny. Jejich síla, stejně jako u jiných rituálních bylin, spočívala v ochraně příslušníků domácnosti proti kouzlům a začarování. Byly také považovány na symbol panenství a nevinosti, což nám pokaždé připomínají lidové písně, zvláště ukrajinské.

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa. Przekraczamy granice

Doporučuji, abyste se seznámili s vybranými „magickými“ vlastnostmi rostlin rostoucích běžně v našem okolí a k poznání tajemných znalostí našich předků.

Pelyňěk černobýl byl v slovanských zemích důležitou rituální, magickou a léčivou rostlinou. Tato

rostlina se vyskytovala běžně a navzdory jejímu nepříliš dekorativnímu vzhledu ji naši předkové využívali odpradávná. V předvečer noci sv. Jana se trhala nať a věšela v domech, aby vzala čarodějnicím sílu škodit lidem a dobytku. Kříže u silnic byly zdobeny pelyňkem, aby odháněl veškeré zlo. Tyto bylinky také doprovázely zemřelého v rakvi. Pokládaly se pod hlavu, aby zajistily klid duši a aby nebožtík nestrašil po nocích. Léčivem je nať a kořen. Nať se sbírá od července do září ve formě kvetoucích špiček výhonků. Kořen se sbírá na podzim nebo na jaře. Rostlina má řadu možností použití v lékařství, kuchyni a kosmetice. Odvary a tinktury se používají při gastritidě, zánětu sliznice trávicího traktu, střevních kolikách, při nadýmání a omdlení, při poruchách menstruace. Tady je však nutná velká opatrnost, protože vyvolává potrat. Důležité je i dávkování doporučené lékařem, protože pelyňkem se můžete otrávit. Nať lze používat při koupelích, které mírní bolesti, zvláště revmatické a nervové. Pelyňěk má v takových koupelích povzbuzující a relaxační účinek. V

minulosti se pelyňěk dával do psí boudy kvůli odstranění blech. V chlévech a stájích tato rostlina chránila zvířata proti otravným střečkům.

Další rituální bylinka je **divizna**. S touto rostlinou se spojuje přísloví: „*Kde diviznu mají, tam děvče bez věna vdají.*“ Kdysi mohlo toto přísloví obsahovat pořádný kus pravdy, protože divizny rostou na chudém slunném podkladu. Název rostliny je odvozen od slovanské bohyně Devany, patronce těhotných žen, šťastné lásky, zvířat a lesů. Bohyně Devana byla jako každá žena - náladová. Pokud si někdo zneprátlil Devanu, nemohl počítat se shovívavostí a odpuštěním. V takové situaci ukázala svou

druhou tvář, pomstychtivou a krutou, a proměnila se v paní smrti. Mohla být spatřena jako přízrak ve společnosti rozzuřených vlků. Tehdy vytáhla svůj luk a přesným zásahem odvedla duši z pozemského světa. Takovým způsobem si v dávných dobách lidé snažili vysvětlit náhlou smrt.

Léčivem jsou květy divizny velkokvěté. Se sběrem začínejte při suchém a slunečném počasí, vždy po uschnutí rosy. Květy kvetou jen několik hodin a rozvíjejí se postupně, a proto je nutné sklízet během dne několikrát. Nesmí se mačkat okvětní lístky. Květy sušte rozprostřené do tenké vrstvy při teplotě do 35 stupňů. Vysušené květy už můžete stlačit, musí být skladovány na tmavém a suchém místě. Rostlina kromě magických účinků měla a stále má využití v lékařství, protože působí proti zánětům, potahuje, napomáhá vykašlávání,

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa. Przekraczamy granice

uvolňování svalstva, má potíci a močopudné účinky. Odvary z diviznových květů se používají hlavně při léčbě horních cest dýchacích, při chřipce, vytrvalém suchém kašli, při zánětech trávicího traktu a močového měchýře. Divizna se rovněž výborně hodí na výplach dutiny ústní, při angině a chřipce. Koupele s přidavkem květů a listů divizny mají uklidňující účinek a tlumí revmatické bolesti.

Na závěr zmíním rostlinu, které se kdysi těšila nesmírné popularitě v lidovém léčení a při obřadech svátku Panny Marie kořenné, a to **vrtič obecný**. Musím však upozornit, že v současnosti platí v Polsku zákaz používání vrtiče v bylinkových směsích. V r. 2006 se nařízením ES č. 1923/2006 ocitl na seznamu nebezpečných rostlin, a v důsledku toho se nesmí používat v bylinkových směsích určených k vnitřnímu použití. Čím je způsobeno toto rozhodnutí? Ukazuje se, že květy této rostliny obsahují silnou dávku toxického thujonu. Navíc je u této suroviny pozorována velká variabilita v

závislosti na půdních podmínkách. Předávkování thujonem může vést k hematurii, bezvědomí a v případě těhotných žen k potratu. Neexistuje však zákaz používání vrtiče k zevním účelům, například při výskytu vši nebo svrabu. Vrtič lze také používat jako složku přípravků odpuzujících blechy. Takovým odpuzujícím přípravkem proti otravným mouchám a střechkům může být odvar z této rostliny s přidavkem odvaru z levandule a šalvěje. Vrtič lze také použít při boji proti škůdcům v sadech, při pěstování dekorativních rostlin a zeleniny. Vrtič lze také využít k postřiku rostlin: na jaře a na podzim proti roztoči jahodníkovému a vlnovci ostružinovému proti běláskovi a obaleči jablečnému v době rojení hmyzu, proti mšicím a mravencům. Připravit preparát je nesmírně jednoduché: 30 sušiny nebo 300 g čerstvých rostlin musíte zalít 10 l vody a převařit (použijte vršky výhonků vrtiče). Při pěstování zeleniny můžete zabránit rozvoji nebezpečné pochmurnatky mrkvové, protože vytvoříte nepřekonatelnou překážku. Za tímto účelem smíchejte drcenou sušenou nať vrtiče s pilinami čerstvě posekaného jehličnatého stromu. Tuto směs nasypete ve vrstvě 1 cm mezi řádky. Další ochranou je vysévání mrkve spolu s cibulí nebo vysazování pažitky nebo cibule jarní mezi řádky.

V lidovém léčení se výtažek z vrtiče používal k potírání bolavých míst postižených revmatickými onemocněními, k odpuzování molů a štěnic v domácnostech a proti červům (při léčení enterobiózy a askariózy) a při léčbě jaterní koliky.

Beata Wielgosik